

La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal

Als trenta-cinc anys de la seva publicació, ens ha plagut de tornar a passar els ulls per l'“Assaig de la Vida” de Plàcid Vidal. Avui les principals figures de l'extens relat són ja de l'altre món. Resten només els que quan aquella crònica va eixir a llum eren els més joves dels escriptors que hi foren esmentats. La nova lectura ha pogut ésser feta esforçant-nos per situar-nos encara més enllà dels temps on ara som. El dens volum escrit sobriament, amb llenguatge sense riquesa de matisos, resta com un document inapreciable que mostra l'afany abnegat d'un nodrit estol d'homes de lletres catalans del primer quart del present segle. Es una mena de pel·lícula en blanc i negre, sempre a la mateixa llum, que es projecta de nou davant dels nostres ulls, recordant-nos que tant com les primeres figures, les literatures normals reposen damunt d'una graonada d'altres d'inferiors, que tenen també vida pròpia, malgrat que semblin ésser solament com els carreus d'un gran edifici, amb la missió exclusiva de sostenir els murs i la teulada. L'obra resulta essencial per a conèixer una època.

Miguel de Unamuno confessava a Pere Corominas la fruïció amb què llegia l'“Assaig de la Vida” i escrivia: “Y qué cosas me sugiere!” (1)

Es evident que no més enllà d'un parell de les personalitats evocades per Plàcid Vidal han aconseguit de situar-se al cim del nostre petit món literari. Els altres personatges que salten d'una ratlla a l'altra del llibre, malgrat que la pròpia sobreestimació pugni per presentar-los com a herois frustrats, poc interès tindrien individualment. Però llur conjunt dona la visió de tot un formigueig que va lluitar aferrissadament per donar-se a conèixer i aportar el seu gra de sorra a l'obra colectiva. Foren precisament les humils formiguetes e m b o g i d e s

d'egolatria les que més clamaren entorn de l'autor de l'“Assaig de la Vida” confabulades per fer-lo desistir d'escriure la seva obra, o almenys per fer-la-hi desfigurar. I tanmateix elles són les que més li deuen, puix van quedar gairebé immortalitzades per l'autor dins el seu infern d'escaleta. Ningú avui no les recordaria pels seus llibres. Tampoc per res del que els fou donat de realitzar en aquest món, si no fos perquè Plàcid Vidal deixà retratades les seves particularitats en el seu volum. No podia salvar-les de l'oblit la pròpia producció, puix era insignificant i d'escassa vàlua. Es a través de l'obra aleshores combatuda que quedarà algun record de les seves minses personalitats.

La confabulació contra les memòries de Plàcid Vidal sorgí sobretot dels que abans s'havien dit els seus deixebles, junyits ara a la cua del carro triomfal, mig de literat, mig de polític, de Joan Puig i Ferrater. Cal constatar, com la temença que es pogués denigrar a l'autor de “Camins de França”, creà entorn de Plàcid Vidal una atmosfera gairebé irrespirable, accentuada per la impietat d'altres escriptors d'un cercle divers que es gaudiren a tractar-lo caricaturescament.

D'altra banda, potser solament Hölderlin ens ofereix un exemple semblant d'inadaptació al seu temps i a la vida en general, com, guardades les distàncies, proporciona el nostre Plàcid Vidal. Per excés d'orgull a l'ideal i també —oh paradoxa!— per excés d'amor a aquesta vida, on tan incòmodament era posat, l'autor de “Les Promeses amigues” mostrava com una impossibilitat absoluta de trobar-hi bona jeia. No estava dotat per a ajupir-se, adaptar-se, ni per a conviure, ni renovar-se. Mai no féu res literàriament per situar-se en el temps. Es mantingué dins els tòpics de les dar-

eries del segle XIX, en els quals es forjà autodidactament i arribà al segon quart del segle XX, sense haver-se pogut aclimatar al que se'n digué noucentisme i menys encara als gustos literaris que seguiren aquell període. Però ara ens sembla que de tot el redimeix el fet d'haver escrit l'"Assaig de la Vida".

Pogué realitzar aquesta obra amb relativa serenitat, malgrat les malvolences de què era objecte i les inquietuds que no el deixaven, mercès que la seva crònica era una evasió. Havia escrit sempre amb illusió cegadora i no havia vist mai recompensat el seu treball, si no era amb l'elogi no massa sincer d'uns amics que a la llarga també acabaren per desestimar-lo i ésser-li infidels. Mai no es veié recolzat per la crítica pública quan els seus llibres sortien a llum, però res no pogué desanimar-lo. Seguia produint amb fe d'obcecat i es refugiava en els records de la seva juvenesa, imposant-se d'ésser equànim en relatar-los, malgrat el constant martiri de la incomprensió i la pública desestima.

EL "CONVENCIONALISME DE LA VIDA"

L'"Assaig de la Vida" té, però, una segona part titulada "El Convencionalisme de la Vida" la qual resta inèdita. Com a document personal, al nostre modest entendre, resulta de més interès que la primera. En ella també es presenta tot un petit cosmos d'escriptorsets que pullulen com insectes a la recerca d'una llum que a la majoria els serà negada. Però l'obra se centra més en l'autor, el qual sense deturar-se a expressar la intensitat dels seus íntims sentiments, els deixa registrats en els fets que relata i en el to de l'expressió, que sovint esdevé punyent de tan sever i contingut. Diríem que l'"Assaig de la Vida" fou més la biografia dels altres, mentre que "El Convencionalisme de la Vida" és més la pròpia del seu signatari, malgrat que no deixi en menyspreu

cap de les persones que es troba entorn.

L'obra conté els fets esdevinguts entre el matrimoni de l'autor amb la germana d'Hortensi Güell i la seva nova estada a Reus, i el retorn a Barcelona fins a la publicació de l'"Assaig de la Vida". Es tracta del període situat entre 1920 i 1935. De l'estada a Reus sobresurt l'aparició de la jove bibliotecària del Centre de Lectura, la vigatana Dolors Sadurní, que passa amb trets deliciosos per les planes del volum per morir prematurament. La part més considerable del llibre és, però, dedicada al comerç intel·lectual amb personalitats barcelonines amb motiu de la nova domiciliació de l'autor a la ciutat dels comtes. Cristòfol de Domènech, Alfons Maseres, Joaquim Biosca, Aiguader Miró, Ignasi Iglésias, F. Mas i Abril, Josep Maria de Sucre, Ferran Canyameres i sempre, ara present, ara absent i esmunyedis, però projectant la seva ombra abassegadora, Joan Puig i Ferrater. La figura d'en Puig és com un fantasma que es projecta ininterrompudament damunt d'en Plàcid Vidal. Més efímerament, però cadascú amb trets prou acusats i anècdotes vives, apareixen en la relació: Emili Guanyabens, Narcís Oller, Joan Oller Rabassa, Joan Figols Pujolar, Ramon Vinyes, Joan Malagarriga, J. Ferran i Mayoral, Felip Cortiella, Avelí Artís, Francesc Recasens, J. Prous Vila, S. Sánchez Juan, Joan Arús, Pere Mialet, Julià Gual, Jaume Rosquelles, J. Rovira Artigues, Prudenci Bertrana, Ventura Gassol, Xavier Benguerel, T. Roig Llop, Octavi Saltor, Josep Maria López-Picó, i encara molts d'altres que seria incabable d'enumerar. Les tertúlies de can Ramon Sastre, del taller del pintor Biosca, de la botiga de Ramon Vilaró i de l'Hotel Colom, són així mateix reportades, amb anècdotes de les quals l'autor fou protagonista o víctima. La causticitat sovint impietosa d'alguns dels concurrents a can Sastre no és

dissimulada, malgrat que l'autor en fos el blanc. Tampoc no es desvirtua la desestima creixent d'alguns dels vells amics de can Biosca.

Plàcid Vidal suca la ploma en les pròpies entranyes adolorides i va anotant desconsideracions i autèntics escarnis rebuts de persones que se li deien amigues. Sembla complaure's a trametre a la posteritat raó de les llançades que se li prodigaven. Remastega el propi fel, sense proferir cap queixa. S'encomana orgullosament a la sentència que ha de proferir el futur, i per això fixa en el paper els antecedents a considerar. Ben injustament, se li havia retret que escrivia per rancúnia secreta contra els seus companys triomfadors: —Escriu per venjança, però no per rancúnia! —contestava. Però era una venjança en la qual ell mateix s'exposava a la picota, nu, llatzerat, com el Crist lligat a la columna.

Es recompensava quan fugia de l'atmosfera adversa que se li feia entorn i es tancava a la seva llar. Era a primera hora de la matinada quan es llevava i es posava a escriure dalerosament amb un goig espiritual inefable. Quins esplais idealistes i quin somniar aleshores amb la ploma als dits! Els desenganys, les crítiques contràries, els menyspreus rebuts, la gelor ambiental, tot feia més gran, més àcid el plaer de continuar produint una obra que sabia que sols unes generacions venidores podrien agrair-li. Estava segur i no li coneixem un sol moment d'abandó i abatiment. Res no pogué trencar-li les ales, però hem de dir que el seu vol no era com el de l'àguila que es remunta fins a un aparent infinit per deixar-se caure sobtadament damunt de la víctima escollida a la terra. El seu era el vol de les aus que fan el seu camí horitzontal, en trajecte monòton, travessant un oceà interminable i que la fam fa que, en ple vol, es devorin les pròpies entranyes.

L'ideal que absorbia tota la fidelitat de Plàcid Vidal li esdevingué, com a home, una mena de maledicció. No fou mai un bohemí, ni en els seus llibres hi ha res de dimoniàc, ni d'immoral, ni irreverent, ni revolucionari. Cap semblança no hi ha entre el contingut d'altres escriptors proscrits de la societat acomodaticia, però el foc interior que devorava el poeta alcove-renc, l'orgull de la seva espiritualitat portat als darrers extrems, el projectava com un etern inadaplat i una mena de poeta maleït. Dins la seva aparença física, minsa, mansoia i encongida, s'amagava un autèntic volcà sempre a punt d'esclafir.

Seria tal volta prematura ara la publicació de "El Convencionalisme de la Vida"? Ara, o més tard, cal que aquesta segona part del llibre de memòries de Plàcid Vidal sigui publicada. Estem segurs que, igualment com s'esdevé amb l'"Assaig de la Vida", a mida que els anys passin el seu interès documental ha d'ésser sobrepujat. Altrament la força viva d'humanitat que enclou el volum li ofereix un contrapès literàriament de primer ordre. A Plàcid Vidal li tocà de morir el 8 de novembre de 1938, als 57 anys, a les acaballes d'un dels grans drames de la nostra història. Va sucumbir a les terribles circumstàncies d'un poble afamat, desgovernat i violentat per l'onada bèl·lica. Els que podien acompanyar-lo a la darrera estada eren dispersos i mancà al difunt una darrera mostra d'apreci intel·lectual i d'humana afecte. Fins això li fou negat. La publicació de la seva obra pòstuma, ensems que constituïria un servei a les nostres lletres, representaria l'homenatge que el seu autor més hauria apreciat.

JOSEP IGLÉSIES

(1) Joan Corominas «Correspondance entre Miguel de Unamuno et Pere Corominas». Bulletin Hispanique. Tome LXII, n.º I, janvier-mars 1960, plan. 64. Annales de la Faculté des Lettres de Bordeaux.